

บทที่ 4

กฎหมายสำคัญ ๆ เกี่ยวกับครอบครัวและชีวิตประจำวัน

กฎหมายครอบครัวเป็นกฎหมายที่สืบเนื่องมาจากการอาศัยจารีตประเพณีบังคับ และเริ่มมีการตราเป็นกฎหมายเมื่อปี พ.ศ. 1904 ในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีศรีบรมจักรพรรดิ (พระเจ้าอยู่หัว) โดยบทกฎหมายดังกล่าวมีเนื้อหาเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาเป็นหลักใหญ่ ครั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชให้ชำระกฎหมายเก่าที่มีมาแต่โบราณ แล้วรวมไว้ด้วยกันทั้งหมดเมื่อปี 2347 เรียกว่ากฎหมายตราสามดวง ต่อมาเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2478 มีการใช้บังคับกฎหมายครอบครัวมรดก อันเป็นบทบัญญัติบรรพ 5 และ บรรพ 6 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และมีการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งใหญ่ 2 ครั้ง เมื่อปี 2519 และปี 2533 แต่เค้าโครงบทบัญญัติแห่งกฎหมายก็ยังยึดรูปแบบเดิมเมื่อปี พ.ศ.2478 (พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา 2543, 11)

กฎหมายเกี่ยวกับครอบครัว

ในสังคมประเพณีของไทย เมื่อชายหญิงจะอยู่กินเป็นสามีภริยากันนั้น มักจะหมั้นกันก่อนที่จะสมรสกัน ซึ่งสาระสำคัญของรวบรวมจากหลักกฎหมายครอบครัวของ พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา (2543, 20) ดังนี้

1. การหมั้น

การหมั้นจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ ถ้าทั้งชายและหญิงหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอายุไม่ครบสิบเจ็ดปีบริบูรณ์จะเป็นโมฆะตามกฎหมาย การหมั้นเป็นเพียงการปฏิบัติตามประเพณีที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบันเท่านั้น เป็นทำนองคล้ายกับการจับจองหรือการมัดจำ เพื่อเป็นหลักฐานและเป็นหลักประกัน ผู้เยาว์ จะทำการหมั้นกันก็ได้ ก็ต้องได้รับความยินยอมจาก บิดาและมารดา กรณีที่มีทั้งบิดาและมารดา บิดาหรือมารดา กรณีที่บิดาหรือมารดาตายหรือถูกถอนอำนาจปกครองหรืออยู่ในสภาพที่ไม่อาจให้ความยินยอมได้ ผู้รับบุตรบุญธรรม กรณีผู้เยาว์เป็นบุตรบุญธรรม ผู้ปกครอง กรณีที่ไม่มีทั้งบิดา มารดา หรือผู้รับบุตรบุญธรรม หรือมีแต่ถูกถอนอำนาจปกครอง การหมั้นที่ไม่ได้รับความยินยอมดังกล่าวเป็นโมฆียะ

มีบทกฎหมายเกี่ยวกับการหมั้นที่นำร่องอยู่หลายเรื่อง ซึ่งพลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา (2543, 20-21) สรุปได้สั้น ๆ ดังนี้

1.1 เกณฑ์อายุที่ชายหญิงจะหมั้นกันได้ ชายหญิงจะหมั้นกันได้ทั้งคู่ต้องมีอายุครบ 17 ปีบริบูรณ์

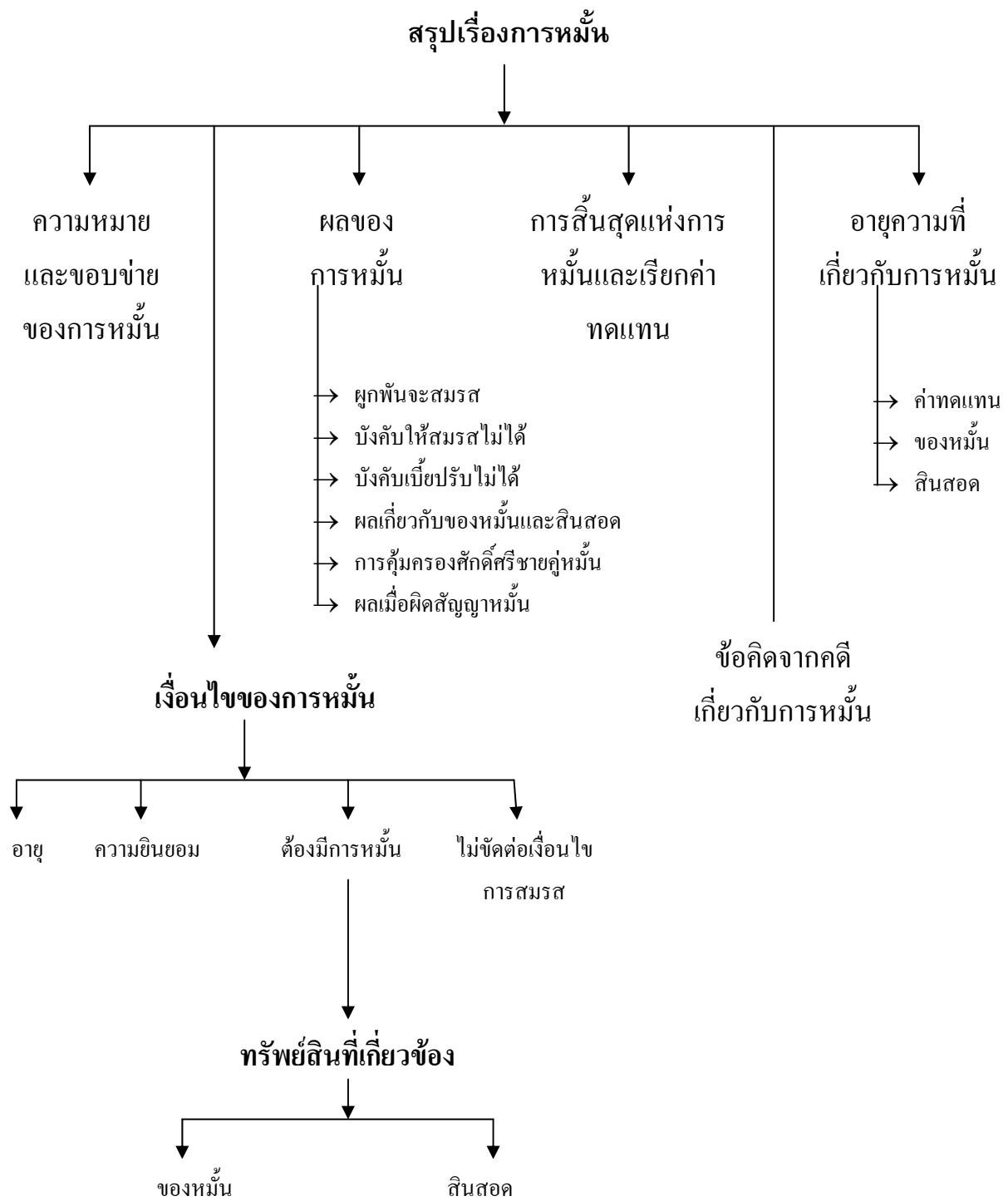
1.2 ความยินยอมของผู้ใหญ่ให้ชายหญิงหมั้นกันในกรณีที่ชายหญิงยังเป็นผู้เยาว์ฝ่ายที่ยังเป็นผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากผู้มีอำนาจ เช่น บิดามารดา

1.3 ของหมั้น ในการหมั้นกันกฎหมายได้บังคับว่าฝ่ายชายต้องได้ส่งมอบของหมั้น เมื่อหมั้นกันแล้วของหมั้นย่อมตกเป็นสิทธิแก่หญิงคู่หมั้น เมื่อสมรสแล้วของหมั้นจะเป็นสินส่วนตัวของหญิงไป

1.4 สินสอด เป็นกรณีที่ฝ่ายชายตกลงให้ทรัพย์สินแก่บิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรมหรือผู้ปกครองของฝ่ายหญิงเพื่อตอบแทนการที่หญิงยอมสมรส

1.5 ค่าทดแทนเมื่อผิดสัญญาหมั้น การหมั้นไม่เป็นเหตุที่จะร้องขอให้ศาลบังคับให้สมรสกันได้ เพียงแต่ถ้าฝ่ายใดผิดสัญญาหมั้น อีกฝ่ายมีสิทธิเรียกร้องให้รับผิดใช้ค่าทดแทนได้ และค่าทดแทนก็ยังกำหนดไว้ว่าให้เรียกได้เฉพาะกรณีที่กำหนดไว้เท่านั้น

แผนภูมิที่ 1 สรุปเรื่องการเมืองหมัน

มาจาก: หลักกฎหมายครอบครัว พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา หน้า 27

2. การสมรส

สรุปเนื้อหาเกี่ยวกับการสมรสของพลประสิทธิ ฤทธิรักษา (2543, 34-36) ดังนี้

2.1 การสมรส คือ การที่ชายและหญิงยินยอมเป็นสามีภริยากันและต้องแสดงความยินยอมนั้นให้ปรากฏโดยเปิดเผยและจดทะเบียนต่อหน้านายทะเบียน โดยแบ่งเป็นกรณีดังนี้

1) การสมรสในต่างประเทศ ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนไทยให้จดทะเบียนตามกฎหมายแห่งประเทศนั้นๆ หรือกฎหมายไทยก็ได้ (มาตรา ๑๔๕๙)

2) การสมรสกรณีพิเศษที่ไม่อาจจดทะเบียนต่อหน้านายทะเบียนได้ เพราะชายหรือหญิงตกอยู่ในอันตรายใกล้ความตาย สามารถแสดงเจตนาต่อบุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะให้จัดแจ้งการจดทะเบียนไว้ แล้วนำหลักฐานการจดทะเบียนนั้น ไปยื่นต่อนายทะเบียนภายหลังได้ (มาตรา ๑๔๖๐)

2.2 เงื่อนไขและข้อยกเว้นของการสมรส มีดังนี้

1) การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์แล้ว เว้นแต่มีเหตุสมควรศาลอาจอนุญาตให้สมรสก่อนได้ (มาตรา ๑๔๔๘)

2) ชายและหญิงซึ่งเป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมา เป็นพี่น้องร่วมบิดามารดา หรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา สมรสกันไม่ได้ไม่ว่าเป็นญาติโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ (มาตรา ๑๔๕๐)

3) ผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรมสมรสกันไม่ได้ (มาตรา ๑๔๕๑)
ถ้าสมรสกันการรับบุตรบุญธรรมเป็นอันยกเลิก (มาตรา ๑๕๙๘/๓๒)

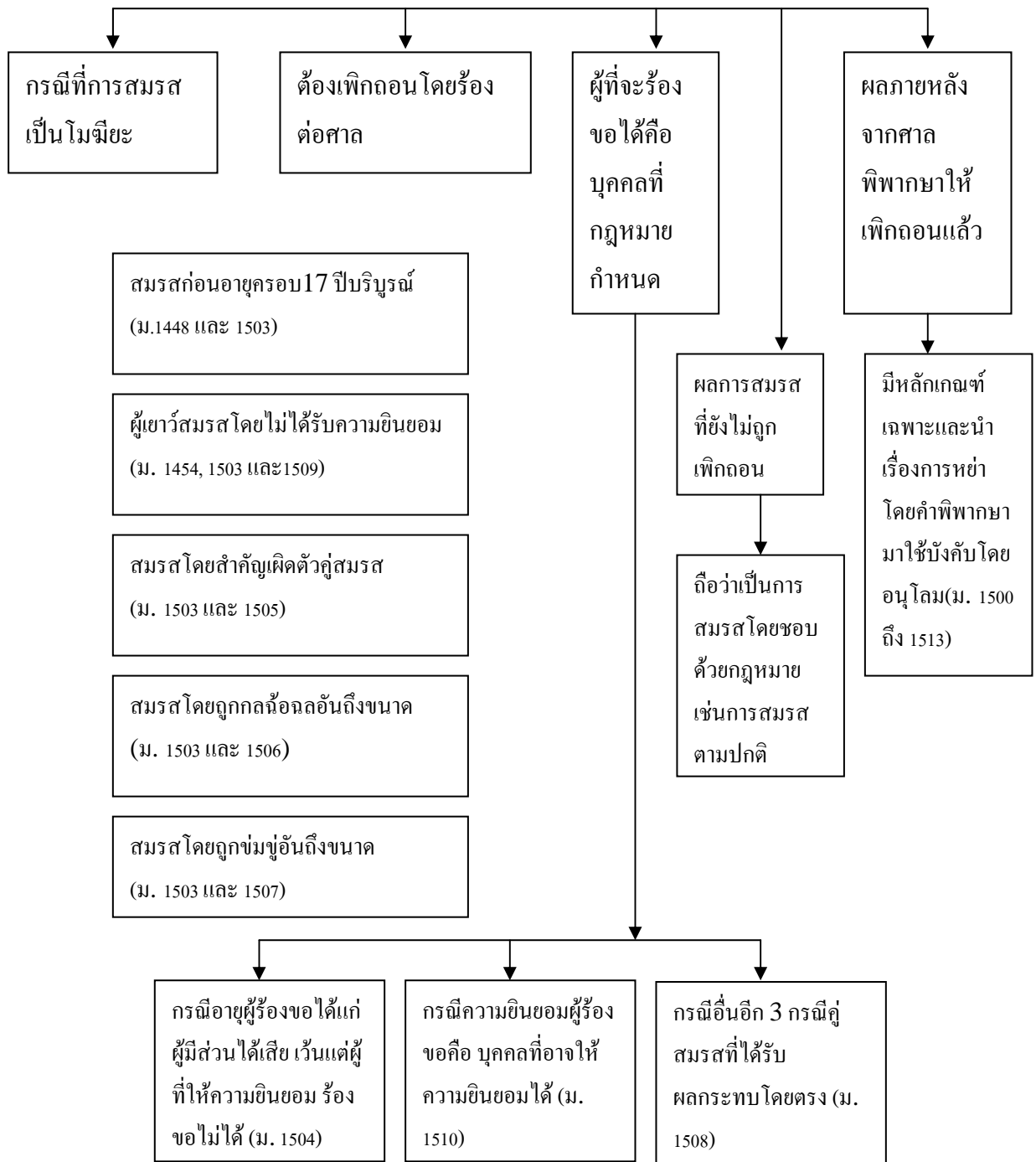
4) หญิงที่สามีตายหรือการสมรสสิ้นสุดลงด้วยประการอื่น จะสมรสใหม่ได้ต่อเมื่อการสิ้นสุดแห่งการสมรสนั้นผ่านพ้นไปแล้วไม่น้อยกว่า 310 วัน เว้นแต่ (1) คลอดบุตรแล้วในระหว่างนั้น (2) สมรสกับคู่สมรสเดิม (3) มีใบรับรองแพทย์ตามกฎหมายว่ามีได้มีครรภ์ หรือ (4) มีคำสั่งศาลให้สมรสได้

2.3 ผลของการสมรส มีดังนี้

- 1) การสมรสมีผลสมบูรณ์ ต่อเมื่อชายและหญิงจดทะเบียนต่อหน้านายทะเบียนเรียบร้อยแล้ว (มาตรา ๑๔๕๗ มาตรา ๑๔๕๘ มาตรา ๑๔๕๙ และมาตรา ๑๔๖๐)
- 2) ผู้เยาว์ทำการสมรสได้ต่อเมื่อได้รับความยินยอมจากผู้มีอำนาจให้ความยินยอม (มาตรา ๑๔๕๔ มาตรา ๑๔๕๕ และมาตรา ๑๔๕๖)
- 3) การสมรสเป็นโมฆะเมื่อมีการฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมาย (มาตรา ๑๔๙๔ มาตรา ๑๔๙๕ มาตรา ๑๔๙๖ มาตรา ๑๔๙๗ มาตรา ๑๔๙๘ มาตรา ๑๔๙๙ และมาตรา ๑๕๐๐)
- 4) การสมรสเป็นโมฆียะเมื่อมีการฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมาย (มาตรา ๑๕๐๕ มาตรา ๑๕๐๖ มาตรา ๑๕๐๗ มาตรา ๑๕๐๘ มาตรา ๑๕๐๙ มาตรา ๑๕๑๐ มาตรา ๑๕๑๑ มาตรา ๑๕๑๒ และมาตรา ๑๕๑๓)
- 5) การสมรสสิ้นสุดลงด้วยความตาย การหย่าหรือศาลพิพากษาให้เพิกถอน (มาตรา ๑๕๐๑ มาตรา ๑๕๐๒ และมาตรา ๑๕๐๓)

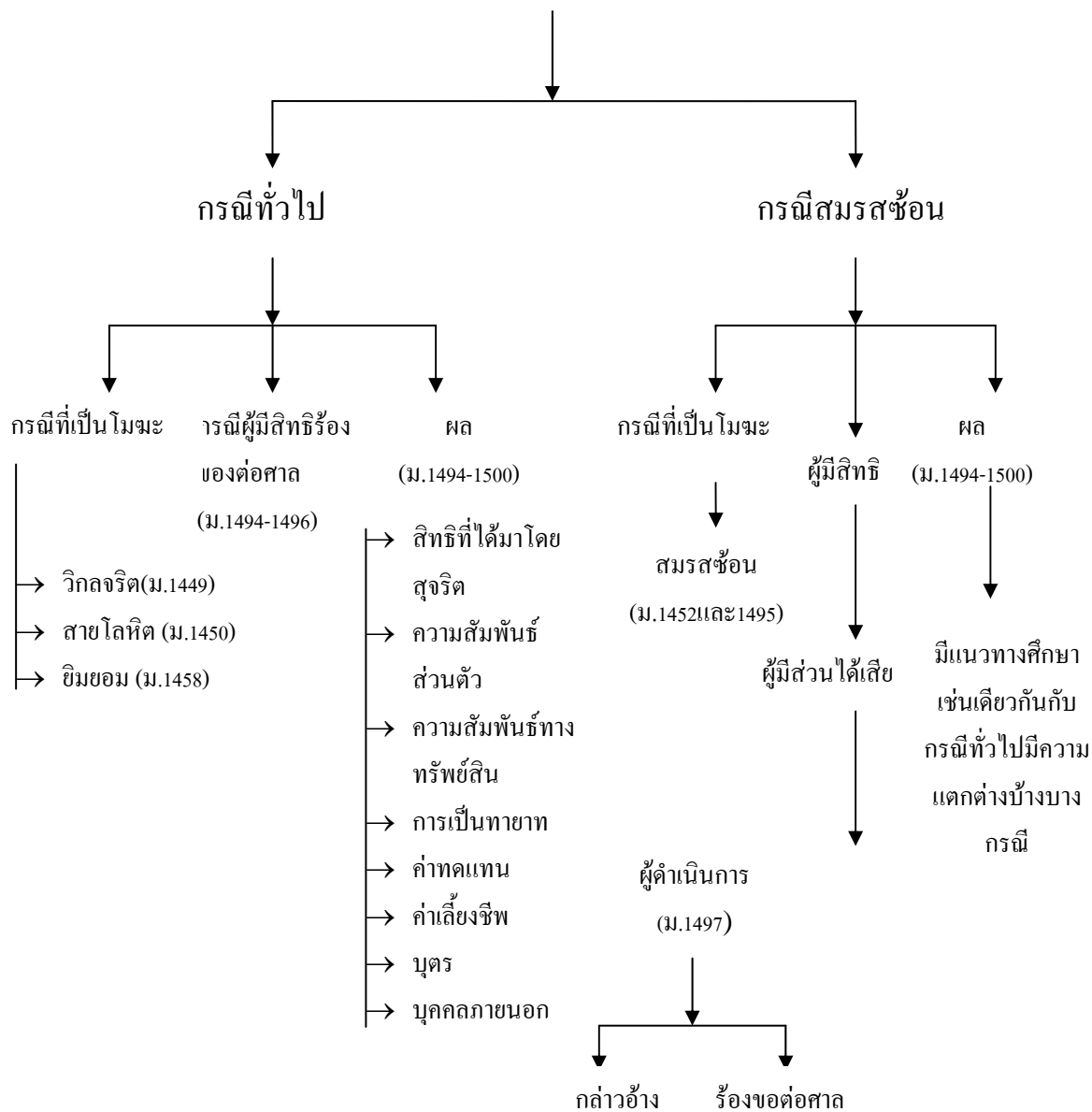
การสมรสที่เป็นโมฆียะ

แผนภูมิที่ 2 การสมรสที่เป็นโมฆียะ

มาจาก: หลักกฎหมายครอบครัว พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา หน้า 47

การสมรสที่เป็นโมฆะ

แผนภูมิที่ 3 การสมรสที่เป็นโมฆะ

มาจาก: หลักกฎหมายครอบครัว พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา หน้า 44

3. ความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา

ความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยาจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการสมรสกัน อาจแบ่งเป็น ความสัมพันธ์ในทางส่วนตัว หรือความสัมพันธ์ในทางทรัพย์สินก็ได้ ในด้านความสัมพันธ์ส่วนตัวนับว่ามีความสำคัญเรื่องหนึ่งที่ทำให้เห็นว่าการเป็นสามีภริยากันนั้น ต้องมีหน้าที่อยู่กินหลับนอนด้วยกัน อุปการะเลี้ยงดูกัน ยกย่องให้เกียรติโดยเสมอกัน และต้องซื่อสัตย์ต่อกัน ฝ่ายใดเป็นผู้ไร้ความสามารถ อีกฝ่ายต้องอนุบาล ฝ่ายใดเป็นผู้เสมือนไร้ความสามารถ อีกฝ่ายต้องพิทักษ์ เมื่อคู่สมรสวิกลจริต ฝ่ายปกติต้องอุปการะเลี้ยงดูและปกป้องภัยต่าง ๆ ส่วนในด้านความสัมพันธ์ทางทรัพย์สิน กฎหมายได้กำหนดไว้ดังนี้ (วิระดา สมสวัสดิ์ 2546, 87-101)

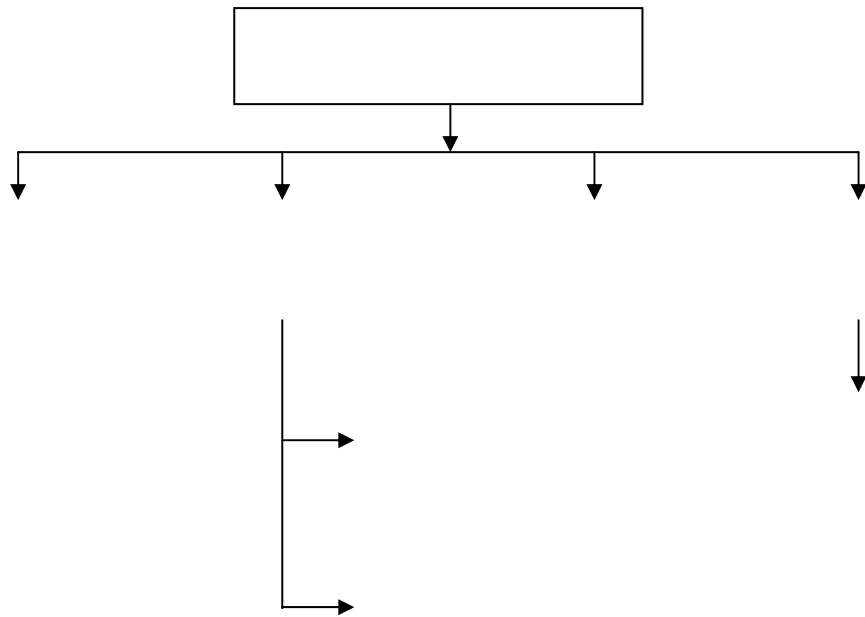
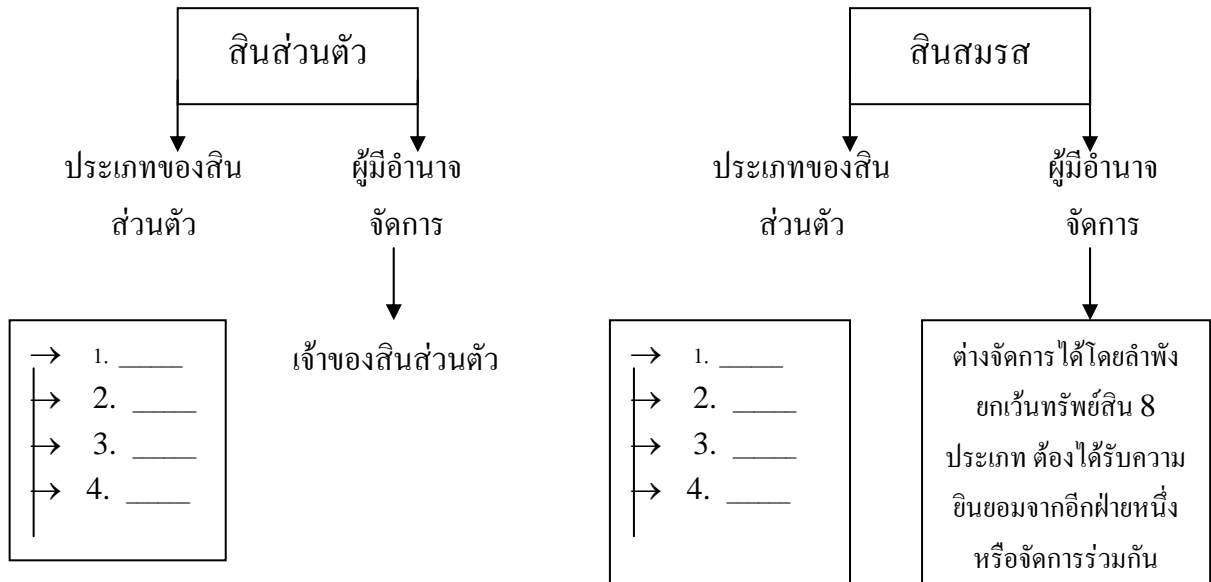
3.1 สินส่วนตัว หมายถึงทรัพย์สินที่คู่สมรสครอบครองก่อนทำการสมรสได้แก่ทรัพย์สิน

- 1) ที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอยู่ก่อนสมรส
- 2) ที่เป็นเครื่องใช้สอยส่วนตัว เครื่องแต่งกาย หรือเครื่องประดับกายตามควรแก่ฐานะ หรือเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ หรือวิชาชีพของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
- 3) ที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มาระหว่างสมรส โดยการรับมรดกหรือการให้โดยเสนหา
- 4) ที่เป็นของหมั้น

3.2 สินสมรส ได้แก่ทรัพย์สินที่คู่สมรสทำมาหาได้ระหว่างที่อยู่กินเป็นสามีภรรยาหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มาระหว่างสมรสโดยพินัยกรรม หรือโดยการยกให้เป็นหนังสือโดยระบุว่าเป็นสินสมรสและรวมทั้งทรัพย์สินที่เป็นดอกผลของสินส่วนตัว ถ้ากรณีเป็นที่สงสัยว่าทรัพย์สินอย่างหนึ่งเป็นสินสมรสหรือไม่ ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นสินสมรส

ทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา

4. การหย่า

การหย่าไม่ว่าด้วยความยินยอมของคู่สมรสทั้งสองฝ่ายหรือศาลพิพากษาให้หย่าก็ตาม ต่างทำให้การสมรสสิ้นสุดลง ไม่มีความสัมพันธ์ฉันท์สามีภริยากันต่อไปอีก ทรัพย์สินที่มีอยู่ต้องจัดการแบ่งกัน มีหนี้ต้องรับผิดชอบร่วมกัน มีบุตรต้องจัดการเรื่องอำนาจปกครองและค่าอุปการะเลี้ยงดู การหย่าทำได้ 2 วิธี คือ หย่าที่อำเภอในกรณีที่คู่สมรสยินยอมจดทะเบียนหย่าต่อนายทะเบียนพร้อมใจกัน และหย่าโดยคำพิพากษาของศาล กฎหมายกำหนดเหตุฟ้องหย่าไว้หลายกรณี (มาตรา ๑๕๑๖) กล่าวคือ เมื่อคู่สมรสฝ่ายหนึ่งนอกใจ ประพฤติไม่ดีจนอีกฝ่ายหนึ่งได้รับความอับอาย ถูกเกลียดชัง หรือเดือดร้อนเสียหาย ทำร้ายร่างกายหรือจิตใจอีกฝ่ายหนึ่ง จงใจทิ้งร้างอีกฝ่ายหนึ่งไป สม์ครใจแยกกันอยู่เพราะอยู่ด้วยกันไม่ได้อย่างปกติสุข ถูกจำคุกเกิน 1 ปี สาบสูญ ไม่อุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่ง วิกลจริต ผิดทัศนคติบน เป็นโรคติดต่ออย่างร้ายแรง และเสียสมรรถภาพทางเพศ กรณีเหล่านี้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งยกขึ้นเป็นเหตุฟ้องต่อศาล (คดีฟ้องหย่าถือเป็นคดีครอบครัว จึงต้องฟ้องต่อศาลเยาวชนและครอบครัว) ให้ศาลพิพากษาให้หย่าขาดจากกันได้

เมื่อหย่ากันแล้ว ต้องจัดการเรื่องทรัพย์สินและบุตร หากตกลงกันได้ก็เป็นไปตามนั้น แต่ถ้าตกลงกันไม่ได้ กฎหมายกำหนดให้แบ่งสินสมรสกันคนละครึ่ง สำหรับบุตร ศาลจะเป็นผู้ชี้ขาดว่าสมควรให้ฝ่ายใดมีอำนาจปกครอง ฝ่ายใดจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร

กฎหมายเกี่ยวกับมรดก

มรดก คือทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตาย ตลอดจนสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบต่าง ๆ มีสาระสำคัญดังนี้ (สัญญา รัตนาคินทร์ 2544, http://www.elib-online.com/laws/laws_family)

1. ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดก กฎหมายได้กำหนดไว้ 2 ประเภท ดังนี้

1.1 ทายาทผู้รับพินัยกรรม คือบุคคลผู้มีสิทธิรับมรดกตามข้อกำหนดแห่งพินัยกรรม

1.2 ทายาทโดยธรรม คือ บุคคลผู้มีสิทธิรับมรดกตามกฎหมาย ในกรณีที่เจ้าของถึงแก่ความตายโดยมิได้ทำพินัยกรรมเอาไว้ ทายาทโดยธรรม ได้แก่ คู่สมรสของผู้ตายที่ยังมีชีวิตอยู่ ผู้สืบสันดานของผู้ตาย บิดามารดาของผู้ตาย เป็นต้น

1.3 การเสียสิทธิในกองมรดก ซึ่งมาจากสาเหตุต่าง ๆ ดังนี้

1.3.1 กฎหมายจำกัดมิให้รับมรดก

1.3.2 ถูกตัดมิให้รับมรดก โดยเจ้าของมรดกต้องกระทำ โดยแสดงเจตนาชัดแจ้งระบุไว้ในข้อกำหนดแห่งพินัยกรรม หรือโดยเป็นหนังสือมอบไว้แก่นายอำเภอ

1.3.3 โดยการสละมรดกโดยสมัครใจของทายาทโดยทำหนังสือมอบไว้แก่นายอำเภอ

2. วิธีการแบ่งมรดก

กรณีที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งถึงแก่กรรม ถ้าคนนั้นมีทรัพย์มรดก มรดกก็ย่อมตกแก่ทายาท ถ้ามีทายาทคนเดียวก็ไม่ต้องมีการแบ่งมรดก แต่ถ้ามีทายาทหลายคนเพื่อมิให้เกิดปัญหา กฎหมาย จึงได้กำหนดวิธีการแบ่งมรดกไว้ อย่างไรก็ดี ก่อนที่จะมีการแบ่งมรดกกฎหมายกำหนดไว้ว่า ถ้ามีทายาทหลายคน ทายาทเหล่านั้นมีสิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับทรัพย์มรดกร่วมกันจนกว่าจะได้แบ่งมรดกกันเสร็จแล้ว และให้ถือเสมอว่า ทายาททุกคนเป็นเจ้าของรวมในกองมรดก เมื่อถือว่าทายาททุกคนเป็นเจ้าของรวมทายาท ซึ่งเป็นเจ้าของรวมมีสิทธิฟ้องเรียกมรดกส่วน ของตนได้ กฎหมายยังได้กำหนดต่อไปอีกว่า ถ้าไม่มีกฎหมายกำหนดเป็นอย่างอื่นหรือไม่มี ข้อความในพินัยกรรมกำหนดไว้ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้เป็นทายาทด้วยกันมีส่วนร่วมเท่ากันในกองมรดกที่ยังไม่ได้แบ่ง โดยที่ วินัย พุณกุลมาร (<http://dufe5.5fe.go.th2ilp>) ได้จำแนกการแบ่งมรดกไว้ดังนี้

2.1 ทายาทเข้าครอบครองทรัพย์มรดกเป็นสัดส่วน วิธีการนี้ คือ ทายาทต่างสมัครใจแบ่งเป็นทรัพย์มรดกและทายาทต่างเข้าครอบครองมรดก ที่ได้รับแบ่งนั้น โดยการสมัครใจแบ่งปันไม่ต้องทำหลักฐานเป็นหนังสือก็ใช้บังคับได้ การตกลงแบ่งตามข้อนี้ไม่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือก็บังคับกันได้

2.2 ชายทรัพย์มรดกที่ได้นำเงินมาแบ่งปันกัน วิธีนี้อาจเกิดขึ้นได้เมื่อทรัพย์มรดกไม่อาจแยกเป็นสัดส่วนได้ เช่น มีที่ดิน 100 ตารางวา แต่มีทายาท 21 คน จึง

จำเป็นต้องนำทรัพย์สินมรดกออกขาย นำเงินมาแบ่งกันจะเป็นวิธีการที่ง่าย การขายก็ทำได้หลายวิธี เช่น ประมูลระหว่างทายาท ว่าทายาทคนใดให้ราคาสูงสุดก็ได้ที่ไป หรือประกาศขายหรือขายทอดตลาดก็ได้ อย่างไรก็ตามหากเป็นการประมูลสังหาริมทรัพย์หรือที่ดิน การประมูลนั้นจะสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อได้มีการจดทะเบียนรับโอนอสังหาริมทรัพย์

2.3 ทำสัญญาแบ่งมรดก การทำสัญญาแบ่งปันมรดกนี้ สัญญานั้นต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบหรือตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญ มิฉะนั้นจะฟ้องร้องให้บังคับคดีไม่ได้ เมื่อได้ทำสัญญาแล้ว ก็ยอมผูกพันผู้ที่ทำต่อมาจะกลับเปลี่ยนใจขอแบ่งกันใหม่อีกไม่ได้ สัญญาแบ่งปันมรดกนี้ตามกฎหมายให้นำเรื่องประนีประนอมยอมความมาใช้บังคับโดยถือว่าเป็นการประนีประนอมยอมความนั่นเอง ถ้าทายาทเป็นผู้เยาว์ผู้ใช้อำนาจปกครอง (บิดา, มารดา) จะทำสัญญาแบ่งปันมรดก ข้างต้น โดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาลไม่ได้ หากทำลงไปสัญญาไม่ผูกพันผู้เยาว์

3. ผู้จัดการมรดก

ผู้จัดการมรดกโดยทั่วไปจะมี 2 ประเภท คือ ผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นโดยคำสั่งศาล และผู้จัดการมรดกที่จัดตั้งขึ้นโดยพินัยกรรม และสำหรับผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรมนั้น ในทางปฏิบัติ ก็ต้องร้องขอจัดตั้งผู้จัดการมรดกแบบมีพินัยกรรม โดยศาลตั้งอีกชั้นหนึ่งด้วย เพราะเราไม่อาจจะทราบได้ว่า พินัยกรรมฉบับที่แต่งตั้งไว้นั้นได้ทำถูกต้องสมบูรณ์ใช้บังคับได้หรือไม่

ผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นตามคำสั่งศาล ผู้ที่เป็นผู้จัดการมรดกอาจจะไม่ใช่ทายาทที่มีสิทธิรับมรดกของผู้ตายก็ได้ กฎหมายกำหนดไว้แต่เพียงว่า ถ้าผู้ตายไม่ได้ตั้งผู้จัดการมรดกไว้ ผู้ที่จะมาร้องขอให้จัดการมรดกได้มีบุคคลเพียง 3 ประเภท คือ ทายาทผู้มีส่วนได้เสียและพนักงานอัยการ

ดังนั้นเมื่อมีบุคคลประเภทใดประเภทหนึ่งใน 3 ประเภท ร้องขอให้ตั้งผู้จัดการมรดกเข้ามา เขาอาจจะร้องขอให้ตั้งตัวเอง หรือขอให้ตั้งบุคคลอื่นเป็นผู้จัดการมรดกเข้ามา หรือศาลอาจจะใช้ดุลพินิจแต่งตั้งบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือตั้งหลายคนให้เป็นผู้จัดการมรดกร่วมกันก็ได้ หรือแต่งตั้งผู้จัดการมรดกสำหรับกิจการใดกิจการหนึ่งโดยเฉพาะก็ได้ กฎหมายกำหนดคุณสมบัติของ ผู้ที่จะเป็นผู้จัดการมรดกไว้ว่า จะต้องเป็นบุคคลบรรลุนิติภาวะแล้ว จะต้องไม่เป็นบุคคลวิกลจริต หรือบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นผู้ไร้ความสามารถ หรือบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนล้มละลาย

4. การรวบรวมทรัพย์สินมรดก

การจัดการมรดก ผู้จัดการมรดกต้องได้รับความร่วมมือจากบรรดาทายาททั้งหลาย เพื่อให้การจัดการมรดกเสร็จสิ้นไปโดยเร็วและเรียบร้อย ดังนั้นกฎหมายจึงกำหนดให้ทายาท จำต้องบอกทรัพย์สินมรดกและหนี้สินของผู้ตายตามที่ตนรู้ทั้งหมดแก่ผู้จัดการมรดก นอกจากนี้ ผู้จัดการมรดกสามารถเรียกให้ทายาทส่งมอบทรัพย์สินมรดกที่

ครอบครองอยู่ มาเพื่อการจัดการได้ด้วย ถ้าทายาทไม่ยอมส่งมอบผู้จัดการมรดกอาจฟ้องบังคับได้

5. การสิ้นสุดของผู้จัดการมรดก

การเป็นผู้จัดการมรดก นั้นจะสิ้นสุดด้วยสาเหตุประการต่าง ๆ ดังนี้

5.1 การจัดการมรดกสิ้นสุดลง ผู้จัดการมรดกได้ตั้งขึ้น เพื่อดำเนินการจัดการมรดกแบ่งปันให้แก่ทายาททั้งหลาย ดังนั้นเมื่อได้จัดการทรัพย์สินมรดกเสร็จสิ้นแล้ว อำนาจหน้าที่ของผู้จัดการมรดกย่อมเสร็จสิ้นยกเลิกไปโดยปริยาย กรณีที่จะถือว่าการจัดการมรดกหรือแบ่งปันมรดกได้เสร็จสิ้นลงก็คือ เมื่อผู้จัดการมรดกได้รวบรวมทรัพย์สินเรียกทวงหนี้สินจัดการชำระหนี้เป็นกองมรดก และจัดสรรส่วนได้ตามพินัยกรรม

5.2 ผู้จัดการมรดกลาออกโดยได้รับอนุญาตจากศาล เมื่อผู้จัดการมรดกเข้ารับตำแหน่งจะลาออกจากตำแหน่งก็ได้ ถ้ามีเหตุอันสมควรแต่การลาออก นี้ต้องได้รับอนุญาตจากศาลไม่ว่าจะเป็นผู้จัดการมรดกที่ศาลตั้งหรือผู้จัดการมรดกที่ตั้งโดยพินัยกรรมที่เข้ารับหน้าที่แล้วด้วย

5.3 ศาลมีคำสั่งถอนผู้จัดการมรดก ถ้าผู้มีส่วนได้เสียคนหนึ่งคนใดจะร้องขอให้ศาลสั่งถอนผู้จัดการมรดกเพราะเหตุผู้จัดการมรดกละเลยไม่ทำการตามหน้าที่หรือเพราะเหตุอย่างอื่นที่สมควรก็ได้ แต่ต้องร้องขอก่อนที่การปันมรดกเสร็จสิ้นลง เหตุที่จะร้องขอให้ศาลถอนผู้จัดการมรดกก็คือ ละเลยไม่กระทำตามหน้าที่ หรือเพราะเหตุ สมควรอย่างอื่น

5.4 สิ้นสุดในกรณีอื่น ๆ ผู้จัดการมรดกเป็นหน้าที่และคุณสมบัติเฉพาะตัวบุคคลนั้น ๆ ดังนั้น ถ้าผู้จัดการมรดกตาย ความเป็นผู้จัดการมรดกก็สิ้นสุดลง จะให้ผู้อื่นมาเป็นแทนต่อไปเลยในทันทีไม่ได้

6. พินัยกรรม

เมื่อบุคคลใดตายถ้าทำพินัยกรรมไว้มรดกก็จะตกทอดแก่บุคคลที่ผู้ตายได้ระบุไว้ในพินัยกรรม หากไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้มรดกก็จะตกทอดแก่บุคคลที่เป็นญาติและคู่สมรสของผู้ตาย ดังนั้น ทายาทที่มีสิทธิในการรับมรดกจึงมีอยู่ 2 กรณี คือ

- 1) สิทธิตามกฎหมาย ผู้รับมรดก เรียกว่า ทายาทโดยธรรม
- 2) สิทธิตามพินัยกรรม ผู้รับมรดก เรียกว่า ผู้รับพินัยกรรม

หลักทั่วไปในการทำพินัยกรรม

โดยปกติแล้วเมื่อผู้ใดเสียชีวิตลง มรดกของบุคคลนั้นย่อมจะตกแก่ทายาท เช่น บิดา มารดา บุตร สามีหรือภรรยาเป็นต้น แต่ถ้าก่อนที่บุคคลนั้นจะเสียชีวิตลงเขาอาจจะทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินของเขาให้แก่ผู้ใดก็ได้ ไม่จำเป็นว่าบุคคลที่มีสิทธิรับพินัยกรรมจะต้อง เป็นทายาทเสมอไป

การทำพินัยกรรม เป็นเรื่องที่เราประสงค์จะให้ทรัพย์สินของเราตกแก่ใครเมื่อเราตายไปแล้ว แตกต่างจากการที่เราจะยกทรัพย์สินให้แก่ผู้อื่นในขณะที่เรายังมีชีวิตอยู่ หากว่า เราประสงค์ที่จะยกทรัพย์สินของเราให้แก่ผู้ใด เมื่อเราตายไปแล้วเราเรียกว่า “พินัยกรรม” ซึ่งต้องทำตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายเรากำหนด

1) ลักษณะของพินัยกรรม

พินัยกรรม คือการแสดงเจตนาที่กำหนดการเผื่อตายในเรื่องทรัพย์สินของตนหรือในเรื่องต่าง ๆ ที่จะเป็นผลใช้บังคับได้ตามกฎหมายเมื่อตนตาย พินัยกรรมเป็นการแสดงเจตนาที่ประสงค์ให้มีผลเมื่อตนเองตายไปแล้ว ซึ่งจะยก ทรัพย์สินให้แก่ใครก็ได้ หรือให้ผู้ใดเข้ามาจัดการทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใดของตนก็ได้ แต่ จะทำให้พินัยกรรมนั้น มีผลบังคับไปถึงทรัพย์สินของผู้อื่น ที่มีใช้ของตนนั้นยอมทำไม่ได้

2) ข้อพิจารณาในการทำพินัยกรรม

ผู้ที่ทำพินัยกรรมได้ต้องมีอายุครบ 15 ปีบริบูรณ์ จึงมีสิทธิตามกฎหมายในการทำพินัยกรรม หากอายุต่ำกว่า 15 ปีทำพินัยกรรม ถือว่า พินัยกรรมนั้นใช้ไม่ได้ (พินัยกรรมนั้นไม่มีผล) หรือ ตาม กฎหมายเรียกว่า เป็นโมฆะนั่นเอง นอกจากนั้นบุคคลใดที่ศาลได้มีคำสั่งให้เป็นบุคคลไร้ความสามารถแล้ว ก็ไม่สามารถทำพินัยกรรมได้เช่นกัน หากฝ่าฝืนทำพินัยกรรมขึ้นมาผลก็คือพินัยกรรม นั้นใช้ไม่ได้หรือตามกฎหมายเรียกว่าเป็นโมฆะเช่นกัน

3) แบบพินัยกรรม

การทำพินัยกรรมนั้น ต้องทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด มิฉะนั้นไม่ถือว่าเป็นพินัยกรรม พินัยกรรมนั้นมีอยู่ 6 แบบด้วยกันคือ (สุกัญญา รัตนาคินทร์ 2542, 16)

3.1) พินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับ

3.2) พินัยกรรมแบบธรรมดา

3.3) พินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง

3.4) พินัยกรรมแบบเอกสารลับ ซึ่งจะต้องไปทำต่อหน้านายอำเภอ

3.5) พินัยกรรมแบบทำด้วยวาจา ซึ่งจะทำพินัยกรรมแบบนี้ได้นั้นต้องมีพฤติการณ์พิเศษ ที่ไม่สามารถทำพินัยกรรมแบบอื่น ๆ ได้ เช่น ตกอยู่ในอันตรายใกล้ความตาย มีโรคระบาด หรือ มีการทำสงครามกันอยู่

3.6) พินัยกรรมทำในต่างประเทศ และพินัยกรรมทำในภาวะการรบหรือสงคราม

พินัยกรรมแต่ละแบบมีลักษณะแตกต่างกัน ผู้ทำพินัยกรรมสามารถเลือกทำตามแบบใดก็ได้แล้วแต่ความพอใจ แต่ต้องไม่ลืมว่าข้อความในพินัยกรรมต้องเป็นเรื่องกำหนดการเผื่อตาย เอาไว้ มีข้อความว่าเป็นพินัยกรรม และต้องคำนึงถึงความสามารถของผู้ทำพินัยกรรมด้วย และต้องมีพยาน

ความสำคัญของพยาน พยานในพินัยกรรมมีความสำคัญสำหรับการทำพินัยกรรมซึ่งต้องมีพยาน พยานใน พินัยกรรม ต้องลงลายมือชื่อเท่านั้น จะพิมพ์ลายนิ้วมือไม่ได้ ถือว่าไม่ได้เป็นพยาน ในส่วนท้ายของพินัยกรรม จะต้องเป็นผู้ลงชื่อดังต่อไปนี้

ลงชื่อ เหลือง พระจันทร์ ผู้ทำพินัยกรรม

ลงชื่อ แดง พระอาทิตย์ พยาน

ลงชื่อ ม่วง เสาร์ห้า (เป็นลายพิมพ์นิ้วมือ)

ลงชื่อ ฟ้า วันศุกร์ พยานและผู้เขียน

ถ้านายม่วงได้พิมพ์ลายนิ้วมือไว้ไม่ถือว่านายม่วงเป็นพยาน เพราะไม่ได้ลงลายมือชื่อแต่หาก พินัยกรรมนี้เป็นพยานแบบธรรมดาถือว่าสามารถใช้ได้ เพราะกฎหมายกำหนดให้ต้องมีพยาน อย่างน้อยสองคน เมื่อมีพยานสองคน คือนายแดง พระอาทิตย์ และนายฟ้า วันศุกร์แล้ว ก็เป็นอันว่า ครบสองคน ก็สามารถใช้ได้ เป็นพินัยกรรมสมบูรณ์ แต่ถ้าหากนายฟ้า วันศุกร์ ระบุลงไปในพินัยกรรมเพียงเป็นผู้เขียนอย่างเดียว พินัยกรรมแบบธรรมดาฉบับดังกล่าวนี้จะมีผลคือไม่สมบูรณ์ เพราะไม่ถือว่านายฟ้า วันศุกร์ เป็นพยานด้วย พินัยกรรมนี้จึงมีพยานแต่คนเดียว ดังนั้นจึงไม่สมบูรณ์ ไม่ถือเป็นพินัยกรรม

คุณสมบัติของผู้เป็นพยานในพินัยกรรม ผู้ที่จะเป็นพยานในพินัยกรรมได้ ต้องมีคุณสมบัติตามกฎหมายกำหนด ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไป ตามเจตนาของกฎหมายที่ต้องการให้มีผู้รู้เห็นในการทำพินัยกรรมจริง ๆ เข้าใจสาระสำคัญในการทำพินัยกรรม ดังนั้น บุคคลที่จะกล่าวต่อไปนี้จะมาเป็นพยานในการทำพินัยกรรมไม่ได้ หากมีการลงลายมือชื่อเป็นพยานก็ถือว่าไม่ได้เป็นพยาน คือ

1) ผู้ยังไม่บรรลุนิติภาวะ คือผู้ที่อายุยังไม่ครบ 20 ปีบริบูรณ์ ถ้าหากเป็นพยานในพินัยกรรม และต่อมาอายุครบ 20 ปีแล้วก็ตาม ถือว่าพินัยกรรมฉบับนั้นไม่สมบูรณ์

2) บุคคลวิกลจริต หรือบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนผู้เสมือนไร้ความสามารถ ซึ่งเป็นผู้ไม่เข้าใจการกระทำของตน

3) บุคคลที่หูหนวก เป็นใบ้ หรือตาบอดทั้งสองข้าง ที่กฎหมายห้ามเพราะไม่มีความสามารถเต็มที่ที่จะรับรู้เรื่องใด ๆ ได้ ถ้าบุคคลประเภทนี้เป็นพยานในการทำพินัยกรรม ไม่ได้ทำให้พินัยกรรมเสียไปทั้งฉบับ แต่เสียไปเฉพาะตัวผู้ที่เป็นพยานเท่านั้น หากพินัยกรรม นั้นยังได้มีพยานอื่นอีก และครบตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด เช่น ยังมีพยานอื่นอีก 2 คน ก็ถือว่าพินัยกรรมนี้สมบูรณ์ การพิจารณาว่าบุคคลใดต้องห้ามเป็นพยาน พิจารณาในเวลาทีบุคคลนั้นเป็นพยาน หากว่า ขณะเป็นพยานยังไม่เป็นบุคคล

ต้องห้าม แต่ต่อมาเกิดเหตุหนาว ทาบอดทั้งสองข้าง หรือต่อมาวิกฤลจริต ก็ไม่ทำให้การเป็นพยานหรือพินัยกรรมต้องเสียไป

สรุป

ครอบครัวเริ่มจากการที่ชายหญิงได้สมรสกันแล้วร่วมอยู่กินเป็นสามีภรรยากันจะมีบุตรหรือไม่บุตรก็ต้องถือว่าเป็นครอบครัวแล้ว แต่ถ้ามีบุตรด้วยกันก็ถือว่าเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์แบบ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันในระดับครอบครัวมีขึ้นเพื่อคุ้มครองป้องกัน วางระเบียบความสัมพันธ์ เริ่มตั้งแต่การหมั้นซึ่งจะกระทำได้เมื่อชายหญิงอายุ 17 ปีบริบูรณ์ การสมรสซึ่งจะทำได้เมื่อชายหญิงอายุครบ 17 ปีบริบูรณ์ สำหรับหญิงที่เคยสมรสแล้วแต่สามีตายหรือหย่าร้าง จะสมรสใหม่ได้เมื่อการสมรสครั้งก่อนสิ้นสุดไปแล้วไม่น้อยกว่า 310 วัน เว้นแต่จะสมรสกับคู่สมรสเดิม, เงื่อนไขการสมรสเป็นกฎหมายที่คู่สมรสจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง มิฉะนั้นการสมรสนั้นก็อาจถูกเพิกถอนได้ กฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยาจะมีผลขึ้นตามลักษณะทรัพย์สินนั้นๆ ได้แก่ สินส่วนตัว และสินสมรส การหย่า ทำได้ 2 วิธี คือ หย่าที่อำเภอในกรณีที่คู่สมรสนยินยอมพร้อมใจกันแต่ถ้าตกลงกันไม่ได้ก็ฟ้องหย่าต่อศาลเพื่อให้ศาลพิพากษาหย่าได้

มรดก คือทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตาย ตลอดจณสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบต่าง ๆ ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดก กฎหมายได้กำหนดไว้ 2 ประเภท ดังนี้ 1. ทายาทผู้รับพินัยกรรม คือบุคคลผู้มีสิทธิรับมรดกตามข้อกำหนดแห่งพินัยกรรม 2. ทายาทโดยธรรม คือ บุคคลผู้มีสิทธิรับมรดกตามกฎหมาย

หากไม่มีกฎหมายครอบครัว สมาชิกของครอบครัวก็อาจไม่ได้รับการคุ้มครองป้องกันเต็มที่ หรือไม่ได้รับสิทธิที่ตนควรได้ และจะไม่มีสิ่งใดสำหรับจะยึดถือเป็นเกณฑ์ที่สมาชิกในครอบครัวพึงปฏิบัติ เพื่อให้การอยู่ร่วมกันราบรื่น ผาสุก เป็นครอบครัวที่มั่นคง

กิจกรรมเสนอแนะ

1. จงอธิบายถึงลักษณะการสมรสที่เป็นโมฆะ และโมฆียะ ตามความเข้าใจ
2. จงอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงที่เกิดจากการสมรสและการจัดประเภททรัพย์สิน
3. การรับมรดกของทายาทเมื่อไม่มีพินัยกรรม จะแบ่งกันอย่างไร อธิบายพร้อมยกตัวอย่าง

เอกสารอ้างอิง

- พรวิจิตรชาติชำนาญ. กฎหมายครอบครัว. คอนสารวิทยาคม, 13 กรกฎาคม 2545
- พลประสิทธิ์ ฤทธิ์รักษา. 2543. หลักกฎหมายครอบครัว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- วินัย พุ่มกุมาร. 2540. ชุมวิชาวสมบัติผลัดกันชม: พิษยกรรม. ศูนย์ส่งเสริมการศึกษา
ตามอัยยาศัย [Online]. Available URL: <http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/42027/>
- วิระดา สมสวัสดิ์. 2546. กฎหมายครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ.
- สุกัญญา รัตนาคินทร์. 2544. กฎหมายมรดก. [Online]. Available URL
[http://www.elib-online.com /laws/laws_family](http://www.elib-online.com/laws/laws_family))
- _____. 2542. คลินิกกฎหมาย ผู้จัดการมรดก. หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. วันอังคารที่ 27
กรกฎาคม หน้าที่ 16

